
AKADEMİK PERSPEKTİFTEN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Muhammet Fatih KIZILKAYA

yaz
yayınları

Akademik Perspektiften Sosyal Bilgiler Eğitimi

Editör

Dr.Öğr.Üyesi Muhammet Fatih KIZILKAYA

yaz
yayınları

2025

Akademik Perspektiften Sosyal Bilgiler Eğitimi

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Muhammet Fatih KIZILKAYA

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-5596-49-9

Haziran 2025 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Okul Öncesi Eğitimde Sosyal Alan Becerileri ve Öğretimi-I	1
<i>Nazike KARAGÖZOĞLU, Makbule ŞEFKATLIOĞLU</i>	
Okul Öncesi Eğitimde Sosyal Alan Becerileri ve Öğretimi-II.....	28
<i>Nazike KARAGÖZOĞLU</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE SOSYAL ALAN BECERİLERİ VE ÖĞRETİMİ-I

Nazike KARAGÖZOĞLU¹

Makbule ŞEFKATLIOĞLU²

1. GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi içerisinde yer alan okul öncesi eğitimi örgün eğitimin ilk basamağıdır. Bu dönem bireyin bilişsel, sosyal ve duygusal becerilerinin gelişimi, kişiliğinin oluşumu ve şekillenmesi ve bireyin toplumsal yaşama hazırlanması bakımından eğitimin en önemli basamağı olarak görülmektedir. 2024 Okul Öncesi Eğitim Programında *“Çocuklarının beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak; onları ilköğretime hazırlamak; şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak; çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak; toplumsal hayata uyum sağlamalarını desteklemek”* okul öncesi eğitim sürecinde ulaşılması beklenen hedefler olarak ifade edilmiştir.

Çocukların fiziksel ve zihinsel gelişiminin çok hızlı olduğu ve temel becerilerin ve alışkanlıkların kazandırıldığı bu dönemde verilecek okul öncesi eğitimin etkili ve verimli olabilmesinde iyi planlanmış, programa dayalı yapılan bir eğitimin önemli bir rolü vardır. (Zembat vd., 2021, s.2). Türkiye’de ilk olarak okul öncesi eğitim alanında hazırlanan

¹ Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nkulantas@gmail.com, ORCID:0000-0002-7410-3286.

² Okul Öncesi Öğretmeni, Gökçe Karataş İlkokulu, Ankara, makbule_mat@hotmail.com.

taslak program 1953 yılında uygulanmaya başlanmış, günümüze kadar 1989, 1994, 2002, 2006 ve 2013 yıllarında program güncellenerek uygulanmaya devam edilmiştir. Son iki düzenleme ise 2023-2024 yıllarında yapılmıştır. "Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması" projesi kapsamında hazırlanan program 2023-2024 eğitim öğretim yılında anaokullarında, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli temel alınarak hazırlanan okul öncesi programı ise 2024-2025 eğitim-öğretim yılında ana sınıflarında ve uygulama sınıflarında uygulanmaya başlanmıştır.

2024 yılında yenilenen öğretim programlarında okul öncesi basamağından başlamak üzere tüm eğitim kademelerinde beceri öğretimi ön plana çıkmıştır. Beceri dünyaya geldiğimiz andan itibaren gördüklerimiz, işittiklerimiz, yaptıklarımız ve çeşitli kaynaklardan edindiğimiz bilgileri uygulamaya dönüştürebilme yani günlük yaşantımıza davranış olarak yansıtılabilmeyi kapsar. Beceri, bilgiyi kullanabilme alanıdır. Beceriler bilginin içselleştirilerek uygulanması, yani bireyin bir işi, eylemi nasıl yapabileceğini bilmesi anlamına gelmektedir (Gürdoğan Bayır, 2017, s.286). Birey hayatı boyunca pek çok farklı olay, olgu, durum veya problemle karşılaşabilmektedir. Okulda bireyi yaşama hazırlayacak her türlü bilgiyi öğretebilmek mümkün değildir hatta değişen ve gelişen dünyada öğrencilere öğretilen birçok bilgi zamanla güvenilirliği ve geçerliliğini de yitirebilmektedir. Bu yüzden artık okulun görevinin bilgi aktarımından çok bilginin kullanılması yani beceri kazandırmak olduğu yaygın olarak kabul gören bir görüştür (Mertol ve Yıldırım, 2020, s.389). Küçük yaşlarda kazanılan davranışlar, bireyin yetişkinlikte sergileyeceği tavır ve davranışları, karakterini, sahip olacağı alışkanlıkları ve değer yargılarını şekillendirmektedir. Bu nedenle okul öncesi eğitimden itibaren çocukların bulunduğu yaş ve gelişim

özelliklerine uygun becerileri kazanmaları gerekmektedir (Karabağ ve İnan, 2013, s.249).

K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeline dayanılarak oluşturulmuş olan Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde ve bu model çerçevesinde hazırlanmış öğretim programlarında kavramsal beceriler, okuryazarlık becerileri, sosyal duygusal beceriler ve alan becerilerinin bütüncül bir yaklaşımla kazandırılması amaçlanmıştır. Alan becerileri fen, matematik, sosyal gibi belirli bir disiplin ile ilgili öğrenilmesi gerekli olan becerilerdir. Alan becerileri, program aracılığıyla kazandırılması hedeflenen kavramsal becerilerle bütünleşik bir yapıda oluşturulmuş aynı zamanda sosyal duygusal beceriler ve okuryazarlık becerilerini kapsayan yapılardır. Okul öncesi dönemde sosyal, Türkçe, fen, matematik, hareket ve sağlık, müzik alanına özgü beceriler alan becerileri adı altında ele alınmıştır (MEB, 2024, s.16).

Okul öncesi eğitim programında sosyal alanı ilk kez 2024 programında yer almıştır. Bu alan daha önceki programlarda ve 2024 programlarında yer verilen sosyal duygusal gelişim kazanım ve göstergelerinden farklı olarak ele alınmıştır. Yeni programda sosyal alan becerileri, sosyal bilimlere özgü becerilerdir. Bu alan çerçevesinde çocuklara tarih, coğrafya, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, sosyoloji, hukuk gibi sosyal bilimlere ilişkin bilim alanlarında kullanılan yöntem, teknik ve materyalleri kullanarak bilgiye ulaşmayı sağlayan beceriler kazandırılması ve topluma uyum sürecine sağlıklı bir başlangıç yapmaları hedeflenmektedir. Programda, okul öncesi dönemde temellerinin atılacağı sosyal alan becerileri aracılığıyla *“...çocuğun yaşadığı yakın çevreye yönelik sorular sorması; kendini, ailesini, yakın çevresini tanıması; yaşadığı toplumun doğal, tarihî ve kültürel zenginliklerini fark etmesi; yakın çevresindeki problemlere duyarlı olması ve bu problemlere yönelik çözüm yolları üretmesi, demokratik bir ortamda etkin bir*

vatandaş olarak hak ve sorumluluklarının farkına varması; kendisi, ailesi ve yakın çevresinin geçmişi ile bugün arasında bağlantılar kurması, yaşadığı topluma karşı olumlu benlik algısı/saygısı oluşturan bireyler olması” (MEB, 2024, s.55) için gerekli çabanın gösterileceği ifade edilmiştir.

Bu bölümde okul öncesi dönemde kazandırılmaya çalışılacak sosyal bilimler alan becerilerinden zamanı algılama ve kronolojik düşünme, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım, eleştirel ve sosyolojik düşünme becerisi üzerinde durulacaktır.

2. ZAMANI ALGILAMA VE KRONOLOJİK DÜŞÜNME

Zaman algısı zihinsel gelişime bağlı olarak ortaya çıkan ve kazanılması uzun bir süreci gerektiren bir olgudur. Zaman algısının oluşması ve gelişmesinde bireyin yaşadığı çevrenin sosyo-kültürel özellikleri de etkili olmakla birlikte zaman algısı, 5-12 yaş arasında zihinsel gelişim özelliklerine bağlı olarak oluşmaktadır (Şimşek, 2015, s.96). Safran ve Şimşek’e (2009, s.546) göre zaman soyut bir kavramdır ve bu nedenle her hangi bir etki olmadan kendiliğinden kazanılamamaktadır. Çocuklar 4 yaşından itibaren zamanı algılamaya başlamaktadır ancak zaman kavramının doğru ve etkili bir şekilde algılanması için bu becerinin öğretim süreci iyi bir şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Coşkun vd. (2016) tarafından yapılan araştırmada Osmanlı’da bir gün teması altında sınıfta Osmanlı döneminin kıyafet tarzı, mimari eserleri, mutfak kültürü ve pazarcılık ile ilgili etkinlikler gerçekleştirilmiş; bu etkinlikler sırasında zamanı algılama ile ilgili olarak geçmiş ile günümüzü karşılaştırma, değişimi ve sürekliliği fark etme, zamanla ilgili kavramları uygun şekilde kullanma üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda Türkiye’de okul öncesi eğitim

dönemindeki çocuklara "öğretilemez" denilen zaman kavramlarının çocuğun seviyesine uygun aktif katılım gerektiren etkinlikler uygulandığında öğretilebileceği ifade edilmiştir. Aktin ve Dilek (2016) tarafından erken çocukluk döneminde kronolojik düşünme becerileri hakkında yapılan araştırma sonuçları, 4 yaşın üzerindeki çocukların geçmiş zamana ait değişimin kronolojik olarak sıralanmasında başarılı olduklarını göstermektedir. Zaman kavramı ve kronolojik sıralamanın soyut olması bu becerinin öğretimini zorlaştırır da yapılan araştırmalar okul öncesi dönemde zamanla ilgili algının geliştirilebileceği ve kronolojik düşünme becerisinin geliştirilmesine dair ilk adımların atılabileceği ileri sürülmektedir.

Okul öncesi dönemde zamanı algılama becerisi kapsamında öğrencilerin zaman ifadelerini (geçmiş, bugün, gelecek, önce, sonra, dün, bugün, yarın, takvim, saat) doğru ve yerinde kullanabilmelerini, geçmişte yapılan bir eylemle bugün yapılan bir eylemi birbirinden ayırarak doğru ifade edebilmeleri amaçlanmaktadır. Kronoloji becerisi kapsamında ise yakın çevresinde, ardışık zamanda meydana gelen olayları oluş sırasına göre sıralayabilmelerini, hangisinin önce hangisinin sonra oluştuğunu tahmin edebilmelerini ve doğru ifade edebilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır (MEB, 2024, s.56).

Bu beceri ile ilgili olarak okul öncesi dönemde verilecek zaman kavramları “gece, gündüz, sabah, akşam, dün, bugün yarın” kavramlarıdır. Bu kavramlar sınıfta öğretmen tarafından incelenecek örnek olaylar, hikâyeler aracılığıyla fark ettirilebilir. Görsellerle desteklenerek hazırlanacak olan kavram kartları öğrencilere incelenerek konuşma etkinlikleri ile zaman kavramlarının özellikleri öğrencilere buldurulabilecek ve öğretmen tarafından yapılacak kısa açıklamalar ve verilecek somut örneklerle pekiştirilebilecektir. Okul öncesi dönemde öğrenciler teşvik edilirlse ayrıntılarıyla yaşadıklarını

anlatmaya eğilimlidirler. Ancak bulundukları yaşıml gelişim özellikleri dolayısıyla anlatımlarında zaman kavramlarını birbirini yerine kullanabilmekte, öncelik ve sonralık durumları karıştırılabilmektedir. Kronolojik düşünme becerisi ile çocuklara gün içinde gerçekleştirdikleri eylemleri sırası ile aktarabilmeleri için fırsatlar oluşturulmalı sözlü ve görsel olarak anlatım yapabilecekleri serbest kürsü, konuşma halkası gibi teknikler uygulanmalıdır. Kronolojik düşünme becerisi kazandırmak üzere hikaye kartlarından, aile fotoğraflarından, bir bitkinin, hayvanın gelişim aşamalarını gösteren görseller, afiş, poster ve fotoğraflardan faydalanılabilir.

Zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisini kazandırmak üzere öğretmen, öğrenci ve eğitim ortamının özelliklerine göre masal, öykü, hikâye vb. edebi ürünler, müzeler, aile yadigarı nesneler, sanat eserleri, bitkiler, hayvanlar, albümler, koleksiyonlar, yaşlı insanlar, yaşanan yerin tarihi özelliklerini içeren görseller, biyografiler, video, belgesel, çizgi film, animasyon vb. dijital materyaller kullanılabilir. Gerçek yaşam öyküleri, hikâye ve masallar zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi için sıkça kullanılan materyallerdir. “Bir varmış bir yokmuş, bir zamanlar Kaf Dağı’nın arkasında, çölün ortasında yaşlı bir kral ve güzel kızı yaşarmış” gibi ifadeler masalı dinleyen çocuğun farkında olmadan zaman kavramlarına aşina olmasını sağlar. Bu ifadeler çocukların geçmişte yaşanmış olayların ve bu olayların kahramanlarının, olayların yaşandığı mekânın ve geçmişteki yaşam tarzının ve koşullarının varlığından haberdar olmalarını sağlar (Tuğrul ve Güler Yıldız, 2007, s. 29). Zaman içinde olayların ardışıklığının kronolojik olarak algılanabilmesini kolaylaştıran materyallerden biri de tarihsel zaman şeritleridir (Şimşek, 2015, s.100). Zaman şeritlerinin farklı türleri olmakla birlikte 36-72 ay çocukların günlük yaşamlarındaki rutin faaliyetlerle ilgili görsel zaman şeritleri daha somut ve öğretici

olabilecektir. Zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisini kazandırmak amacıyla kullanılacak materyallerden bir diğeri de zaman kapsülleridir. Örneğin öğrencilerden kendi aileleri hakkında zaman kapsülü ya da kişisel zaman kapsülü yapmaları istenebilir. Aile zaman kapsülü, genellikle evde bulunan fotoğraflar, günlükler, aileden kalan değerli eşyalar, yıllıklar, gazete kupürleri, vb. aile tarihine ilişkin materyalleri içermektedir. (Taşyürek, 2020, s. 250). Hazırlanan kapsül belirlenen zamanda açılarak çocuğun görselleri zaman kavramlarını da kullanarak anlatması, görselleri öncelik sonralık ilişkisine göre sıralaması gibi etkinlikler yapılabilir.

Programda, zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme Becerisi Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.1. Günlük hayatta olay/konu/durum/zamana ilişkin değişen ve benzerlik gösteren özellikleri karşılaştırabilme	Gece-gündüz, sabah-akşam, dün-bugün-yarın kavramlarının özelliklerini söyler. Yakın çevresinde kutlanan millî ve dinî bayramlarda, 10 Kasım Atatürk’ü Anma Günü ile Atatürk Haftası gibi anılan özel günlerde neler yapıldığını ifade eder.
SAB.2. Yakın çevresindeki olay/dönem/kavramları kronolojik olarak sıralayabilme	Gün akışındaki eylemlerini oluş sırasına uygun olarak sıralar.
SAB.3. Olay/dönem ve kavramları zamanla değişen ve benzerlik gösteren özelliklerine göre değerlendirebilme	Geçmişte kullanılan çeşitli nesnelerin günümüzdeki hâlleri ile benzerlik ve farklılıklarını karşılaştırır.

Örnek etkinlikler:

Bir gün masalı: Çocuklardan gün içinde neler yaptıklarını anlatmaları istenir. A4 kağıtları dört parçaya ayrılarak kağıtlar masaya bırakılır. Çocuklardan her bir kağıda bir aktivite olmak üzere gün içinde yaptıkları temel aktivitelerin

(uyanmak, kahvaltı yapmak, okula gelmek, oyun oynamak, akşam yemeği, diş fırçalamak, uyumak gibi) resimlerini çizmeleri istenir. Daha sonra bu resimleri anlatmaları ve kronolojik olarak sıraya dizmeleri istenir. Sonra hazırladıkları kağıtları yanındaki arkadaşı ile değişerek tekrar sırlama yapmalarını isteyip birbirlerinin sıralamalarını kontrol ederek hatalı bir sıralama varsa düzeltmeleri istenebilir.

Her resim hikâyenin bir parçası: İçinde zaman kavramlarının da (dün, bugün, geçmiş, gelecek, önce, sonra vb.) sıklıkla yer aldığı bir hikâyeyi anlatan 3-4 resimli kart hazırlanır. Hikâye bu kartlar gösterilerek okunur/anlatılır. Okuma tamamlandıktan sonra hikâyedeki olayı ve olay örgüsünü daha iyi anlayabilmeleri için hikâye soru-cevap tekniği ile analiz edilebilir. Hikâyeyi anlatan kartlar karışık olarak masaya bırakılır. Çocuklardan hikâyenin doğru sırasını bulmaları istenir. Hikâyeyi tekrar anlatarak yapılan kronolojik sıralamanın doğruluğuna karar vermeleri, varsa hatalarını düzeltmeleri istenir.

Kum akar zaman geçer: Çocukların sınıf dışına çıkmadan gerçekleştirebilecekleri bir görevi (belirli sayıda blok yerleştirmek, istenilen oyuncakı bulup getirmek, yap-bozu tamamlamak vb.) bir kum saati dolana kadar yapmaları istenir. Saat, zaman, süre (Süren başladı; zaman geçiyor; çok az kaldı; zaman bitmek üzere; süre doldu gibi) gibi kavramlar kullanılan etkinlik aracılığıyla zamana ilişkin kavramlara yönelik farkındalık artırılmaya çalışılır.

Arkadaşım ne zaman doğmuş?: Sınıftaki tüm çocukların doğum günlerini gösteren bir takvim oluşturulur. Her çocuğun doğduğu gün ile ilgili ayrılan alanı kendisinin renklendirmesi, çeşitli görseller eklemesi sağlanır. Her ayın başında o ay doğan çocukların isimleri ve tarihleri vurgulanır. Kurulan cümlelerde zaman ifadeleri kullanmaya özen gösterilir.

Dijital hikayem: StoryJumper adlı uygulamada çocukların aile desteği ile evde ya da sınıfta akıllı tahta üzerinde öğretmen yardımı ile kendi biyografî hikayelerini oluşturmaları ve arkadaşları ile paylaşımları sağlanabilir. Topluma hizmet etmiş ünlü kişilere ait biyografiler incelenir, zaman kavramları kullanılarak izlenen biyografiyi kendi cümleleri ile aktarmaları sağlanır. İzlenecek ya da incelenecek biyografiler seçilirken öğrencilerin ilgi duydukları, tanıdıkları ünlüler tercih edilebilir.

Tohumlar ağaca: Elma çekirdeği, çimlenme, fidan, ağaç, elma; ceviz, çimlenme, ağaç vb. kavramlara karşılık gelen görsel kartlar hazırlanır. Her gruba karışık kartlar verilir, en kısa sürede kartları doğru sıralamaları sağlanır. Benzer etkinlik hayvanlar (tavuk, ipek böceği, kelebek, vb.) ile ilgili olarak ya da üretim-dağıtım-tüketim süreci (peynirin, ekmeğin üretimi vb.) ile ilgili olarak da yapılabilir.

Dün, bugün, yarın: Üzerlerinde "Dün", "Bugün", "Yarın" yazan üç tane kutu hazırlanır. Çocuklardan dün yaptıkları bir aktivitenin resmini çizip "Dün" kutusuna, bugün yaptıkları bir aktivitenin resmini "Bugün" kutusuna ve yarın yapmayı planladıkları bir aktivitenin resmini "Yarın" kutusuna atmaları istenir. Kutular sıra ile açılarak resimler incelenir, aktivitenin yapıldığı zaman kavramı üzerinde konuşulur. Aynı etkinlik gece ve gündüz kavramları içinde uyarlanabilir.

3. KANITA DAYALI SORGULAMA VE ARAŞTIRMA

Öğrenme sırasında öğrenenin aktif olduğu araştırmaya dayalı yaklaşımların etkililiği pek çok araştırmayla ortaya konmuş genel bir görüştür. Öğrenmeyi somutlaştırarak kolaylaştıran kanıt temelli uygulamaların temeli araştırma becerisine dayanmaktadır (Kabapınar ve Başpınar, 2023,s.297). Öğrenme, öğrencinin öğrenme sürecinde bilişsel olarak bilgiyi

işleyerek yeniden yapılandırmasına bağlıdır. Bunun için öğrencinin konuya ilişkin başvuracağı kaynakları belirlemesi, kanıt/kaynakları (görsel/yazılı) incelemesi, kaynağın güvenilirliğini sorgulaması, kaynaklardaki bilgileri değerlendirmesi ve topladığı bilgiler ile mevcut bilgisini bütünleştirmesi beklenmektedir. Yapılacak bu faaliyetler, araştırma becerisini hareket geçiren faaliyetlerdir. Çocukların en çok yarar sağlayacağı öğrenme stratejileri belirlenirken ve bunlara dair çocuklarda farkındalık oluşturulmaya çalışılırken üzerinde son dönemde daha sıklıkla durulan yöntemlerden biri çocuklarla birlikte araştırmalar yapmaktır. (Zembat vd., 2021, s.296).

Kanıtı dayalı sorgulama ve araştırma becerisi ile çocukların merak eğilimlerini de göz önünde bulundurarak onları merak ettikleri konulara ilişkin araştırmaya yöneltmek, sorgulayan, eleştiren, problemleri bilimsel yaklaşımla çözebilen bireyler olarak yetiştirmek hedeflenmektedir. Bu beceri kapsamında öğrenciler merak ettikleri konulara ilişkin soru sormaya ve verilen görsel, işitsel kaynakları inceleyerek merak ettikleri sorulara cevap bulmaya yönlendirilirler. Çocukların kaynaklardan edindikleri bilgileri sözlü veya görsel olarak akranlarıyla paylaşabilecekleri ortamlar oluşturulmalı ve öğrenciler bu konuda cesaretlendirilmelidir. Kanıtı dayalı sorgulama becerisi kazandırmak amacıyla çocuğun yakın çevresinde rastlayabileceği çeşitli resim, animasyon, tablo, grafik, harita, fotoğraf, tarihi eserler, günlük yaşamda kullanılan eşyalar çocukların inceleyip sorgulayabileceği birer kanıt olarak kullanılabilir. Okul dışı öğrenme ortamlarından da bu beceri kapsamında faydalanılabilir. Örneğin müzelerde sergilenen nesneler incelemeye değer kanıtlardır. Bir çevre probleminin yaşandığı mekâna gidilerek öğrencilerin yaşanan problemi sorgulamaya yönlendirilmesi, sözlü kaynaklardan bilgi alması

ve topladıkları bilgileri sözlü veya görsel olarak arkadaşlarıyla paylaşabilecekleri faaliyetlerin düzenlenmesi önerilebilir.

Programda, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 2’de sunulmuştur:

**Tablo 2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma Becerisi
Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları**

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.4.Yakın çevresindeki yaşantılardan yola çıkarak merak ettiği konulara yönelik sorular sorabilme	Yakın çevresindeki nesne, kişi, yer ve olaylar hakkında merak ettiği konuya/probleme yönelik sorular sorar.
SAB.5. Merak ettiği konuya yönelik kaynakları inceleyebilme	Yakın çevresinde merak ettiği konulara yönelik görsel/işitsel kaynakları inceler.
SAB.6. Geçmişte veya günümüzde yakın çevresinde gerçekleşen bir olay/konu/durumla ilgili kaynaklardan dinlediklerini/izlediklerini kendi ifadeleriyle yorumlayabilme	Kaynaktaki görsel/işitsel öğelerden merak ettiği nesne/durum/olayı ifade eder. İncelediği görsel/işitsel kaynaklardan edindiği bilgileri bağlamını değiştirmeyecek şekilde kendi ifadeleriyle anlatır.

Örnek etkinlikler:

Aile yadigârı köşesi: Çocukların ebeveyn rehberliğinde belirledikleri aile tarihine ait bir nesneyi, maketini veya görselini sınıfa getirmeleri istenir. Çocukların aile bireylerinden topladıkları bilgileri kullanarak aile yadigârı nesneyi sınıfta tanıtımları sağlanır. Sunum sonrası diğer öğrencilerin nesne hakkında soru sormaları teşvik edilir.

Uzmanımız sınıfta: Her öğrenciden ilgi duydukları bir konu belirlemeleri istenir. Belirlenen konular gruplandırılır. Belirlenen konulara ilişkin olarak her hafta bir uzman kişi/kişiler sınıfa davet edilir. Uzman kişinin kısa açıklamalarından sonra öğrencilerin uzman kişiye sorular yöneltmesi, sözlü kaynaktan bilgi toplaması teşvik edilir. Uzman görüşmesi tamamlandıktan

sonra öğrencilerin sözlü kaynaktan elde ettikleri bilgileri farklı ürünlere (resim, afiş, nesne) dönüştürerek ifade etmeleri istenebilir.

Bilim şenliğimiz: Çocuklardan merak ettikleri basit bir konu seçmesi ve bu konuyla ilgili olarak sözlü, görsel ve dijital kaynaklardan araştırma veya gözlem yapması istenir. Konuyla ilgili olarak aile işbirliği sağlanır. Araştırma ve gözlem doğrultusunda öğrencilerin topladıkları bilgileri basit çizimler, görseller, tablo/grafiklerle veya sözlü sunumlarla arkadaşlarıyla paylaşmaları sağlanır. Sunumlar şenlik havasında stantlar oluşturularak da yapılabilir.

Biz de bir zamanlar çocuktuk: Eski çocuk oyunlarına ait görseller, gerçek nesneler (misket, 3-9 taş oyun tahtası, mangala, topaç vb.) incelenir. Bu nesnelerle nasıl oyun oynanabileceği hakkında tahminler alınır. Eskiden oynanan çocuk oyunları ile ilgili video seyredilir. Oyunlar okul bahçesine çıkılarak oynatılır. Çocukların dede, babaanne, anneanne gibi aile büyükleri ile çocukken oynadıkları oyunlar hakkında sözlü tarih çalışmaları yapmaları sağlanarak kanıt sorgulama becerisi kazandırılabilir.

Meraklı kavanoz: Çocukların merak ettiklerini araştırma cesareti vermek amacıyla, “merak ettiklerim” kavanozu oluşturulabilir. Bu kavanoza çocuklar merak ettikleri şeyleri çizerek atabilecekleri gibi öğretmene yazdırarak da atabilirler. Sınıfça karar verilen aralıklarla tüm sorulara cevap aranması sayesinde çocukların birlikte çalışma, araştırma yapma ve sonuca ulaşma ile yeniden soru oluşturma döngüsünü yaşamalarına imkan sunulmuş olacaktır (Zembat, vd., 2021, s.148).

4. DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİĞİ ALGILAMA

Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin okul öncesi dönemden başlanarak kazandırılması duyarlı insan, etkin vatandaş yetiştirmek açısından önemli görülmektedir. Programdaki değişim ve sürekliliği algılama becerisinin kapsamında yakın çevreyi tanıma, kendisini ya da yakın çevresini ilgilendiren bir olayı anlayarak yorumlayabilme, tarihe ve coğrafyaya yönelik ilgi ve merak, çevresinde yaşanan problemlere duyarlılık gibi özellikler yer almaktadır (MEB, 2024, s.56)

Değişim ve sürekliliği algılama, bireylere yaşadıkları zaman başta olmak üzere geçmişten günümüze meydana gelmiş ve gelecekte meydana gelebilecek olayları doğru yere oturtma, bu zaman çizgisi içerisinde insanlığın bir değişim ve süreklilik içerisinde olduğunu kavrama olanağı tanımaktadır (Gürdoğan Bayır, 2017, s.301). Değişim ve süreklilik kavramlarının soyut ve algılanmasının zorluğu nedeniyle buna ilişkin becerinin soyut işlemler dönemi olarak adlandırılan 11 yaş sonrası dönemde kazanılabileceği söylenebilir. Ancak somut işlemler döneminde de öğrencilere, bu becerinin alt boyutları olan bir olayın nedenlerini ve sonuçlarını belirleyebilme, iki olay arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyabilme, bir problemin çözümü için alternatifler ileri sürme gibi becerilerin somut nesneler ve güncel problemlerle desteklenmesi yoluyla değişim ve sürekliliği algılama becerisinin temelleri atılabilir. Öğretmenler, öğrenme ortamında birden fazla duyu organına hitap eden yöntem ve teknikleri uygulamayı tercih ederek ve öğretim materyalleri kullanarak herhangi bir durum, olgu, olay veya nesnedeki değişim ve sürekliliği öğrencinin zihninde somutlaştırarak algılanmasını sağlayabileceklerdir (Karagözoğlu, 2020, s.12).

Değişim ve sürekliliği algılama becerisi kazandırılırken öncelikle nesnelerin ve mekanların özelliklerinin fark ettirilmesi ile başlanmalı daha sonra nesne ve mekanların zaman içinde değişen ve süreklilik gösteren/değişmeyen özelliklerinin fark ettirilmesi ile devam edilmelidir. Çocukların günlük yaşamda kullandıkları nesnelerin renk koku, tat, miktar gibi özelliklerini; bulundukları mekanların özelliklerini (yüksek-alçak, sıcak-soğuk, iç-dış, aydınlık-karanlık gibi) fark etmeleri, sözlü veya görsel olarak bu özellikleri anlatabilmeleri için ortamlar hazırlanmalı çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir. Örneğin her öğrencinin kişisel bir eşyasını, oyuncasını sınıfta tanıtımını yapması, nesi var oyunu oynatılarak nesnelerin özelliklerinin buldurulması, farklı nesnelere ve mekanlara ait görsel kartlarının incelenerek özelliklerinin buldurulmasına yönelik etkinlikler, hafıza kartları gibi materyaller ve etkinliklerle beceri öğretimi zenginleştirilebilir. Bir mekânın önceki hali ile güncel halini gösteren fotoğrafların incelenerek benzer ve farklı özelliklerin buldurulması, bebeklik ve çocukluk fotoğrafları karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkların konuşulması etkinlikleri ile değişim ve sürekliliği algılama becerisinin temelleri okul öncesi dönemde atılabilir.

Çocuklar hikâye, öykü veya masal dinlediklerinde, geçmiş ve günümüz arasında karşılaştırma yaparak değişen veya değişmeyen unsurların neler olduğunu anlayabilirler. Öğretmenler bu becerinin kazandırılmasında zaman çizelgeleri, aile soyağacı hazırlama, zaman kapsülü etkinlikleri gerçekleştirebilirler. Değişim ve sürekliliği algılama becerisinde öncelikle çocukların hayatlarındaki değişime odaklanılmalıdır. Bunun için kişisel değişim zaman kapsülü hazırlanabilir. (Şimşek, 2015, s. 106). Kişisel değişim zaman kapsülü somut nesne ve görsellerden oluşturulmalıdır. Örneğin bebeklik döneminde kullandıkları eşyalar, fotoğraflar, okula başladıkları günün ve okul faaliyetleri sırasında çekilen fotoğraflar,

anasınıfında kullandıkları materyaller, evde ve okulda oluşturdukları ürünler kapsülü oluşturabilir. Kapsüldeki nesneler incelenerek çocukların yaşamındaki değişimi görmeleri sağlanabilir. Kapsülün sınıf içinde tanıtımı çocuk tarafından yapılırken aile katılımı ile desteklenebilir. Ayrıca bu beceri kapsamında çocuklara küçük tarihçiler rolü verilerek yakın çevredeki tarihi mekân ve nesnelerin geçmişten günümüze yaşadığı değişim ile ilgili araştırmalarını sağlamak üzere yerel tarih, sözlü tarih yöntemleri uygulanabilir.

Programda, değişim ve sürekliliği algılama becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.7. Günlük hayatta karşılaştığı nesne/yer/toplum/olay/konu/d	Günlük hayatta kullanılan çeşitli nesne ve mekânların özelliklerini söyler
urumlara ilişkin zaman içerisinde değişen ve benzerlik gösteren özellikleri karşılaştırabilme	Günlük hayatta karşılaştığı çeşitli nesne ve mekânların zaman içerisinde değişen/değişmeyen özelliklerini açıklar.

Örnek etkinlikler:

Kendi tarih şeridim: Her çocuğun hayatından önemli olayları (doğum, emeklemeye başlama, konuşma, ilk adımı, okula başlaması vb.) anlatan resimler çizmelerini veya aile albümlerinden bu olaylarla ilgili fotoğraflarını getirmeleri istenir. Çocuklarla bebeklikten günümüze neler yapabildiklerini, yapamadıklarını, ne gibi değişimler yaşandığı konuşularak örnekler verilir. Çocukların yaptıkları resimleri, getirdikleri fotoğrafları kronolojik sıraya dizerek her çocuğun kendi "tarih şeridini" oluşturması sağlanır. Kişisel tarih şeridi "Gelecekteki Ben" teması ile devam ettirilebilir. Çocuklardan büyüdüklerinde görünüşlerinin nasıl olacağını, hangi mesleğe sahip olacaklarını

hayal etmeleri ve resmini çizmeleri istenerek tarih şeridine eklenebilir.

Kişisel Tarihim

Oyuncak müzesi: Çocuklardan evden ebeveynlerinin eskiden oynadıkları oyunlara ait nesne ve oyuncaklardan, kendilerinin bebeklikten kalma oyuncaklarından ve şimdi oynadıkları oyuncaklardan seçtiklerini getirmeleri istenir. Sınıfta "oyuncak müzesi" köşesi oluşturulur. Oyuncak sahibi çocuğun oyuncağın ne zaman alındığı, kimin aldığı, nasıl oynandığı ve hala oynanıp oynanmadığı hakkında tanıtım yapması sağlanır.

Her canlı değişir: Her öğrenciden bir bitki veya hayvan türü seçerek yaşam serüvenini anlatan bir çizelge hazırlamak üzere görseller ve gerçek nesneler toplayarak sınıfa getirmeleri istenir. Getirilen malzemeye göre öğrencilerin bireysel veya grup çalışması yapacaklarına karar verilir. Film şeridi şekline getirilmiş kağıt şeritler öğrencilere verilir. Tohumdan fidana ya da yavrudan yetişkinliğe belirlenen canlının yaşam serüvenini uygun görsel veya nesnelerle kronolojik olarak oluşturmaları sağlanır. Malzeme temini sorun olursa aynı işlem şeritler üzerine çocukların çizim yapması şeklinde uygulanabilir.

Geçmişten günümüze yaşam: Ulaşım, barınma, teknoloji gibi temalar kapsamında geçmişte yaşam temalı görsel zaman çizelgeleri oluşturulabilir. Belirlenen temada geçmişten günümüze yaşanan değişimi gösteren görseller kartonlar üzerine yapıştırılarak gösterilebilir. Çocukların kronolojik olarak sıralayabilecekleri ikili ve üçlü fotoğraflar verilerek hangisinin önce ya da sonra olduğunu belirlemeleri ve bu seçimine yönelik

nedenleri ifade etmeleri sağlanır (Aktin ve Dilek, 2016, s.132). Etkinlik müze gezisi sonrası yapılabilir.

5. SOSYAL KATILIM

Eğitim sistemlerinin en genel amacı toplumsal yaşama uyum sağlayan iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmektir. İyi bir vatandaşın hak ve sorumluluklarının farkında olması, yakın çevresinde yaşanan sorunlara karşı duyarlı olması, problemlerin çözümü için toplumun diğer üyeleri ile yardımlaşma, dayanışma ve işbirliği içinde hareket edebilmesi beklenmektedir. Bir toplumda bireylerin yönetime katılma hakkı devleti demokratik kılan en önemli özelliklerden biridir. Katılım hakkı, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesinde bir hak olarak yer almıştır. Bu maddeye göre *“Taraf devletler görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendine ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilmek suretiyle tanınırlar”* (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989).

Etkin vatandaşlığın temeli olarak ele alınabilecek sosyal katılım becerisi ile toplumsal sorunlara karşı duyarlı ve çözümünde aktif rol alacak vatandaşlar yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu beceriyi kazanmış öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı ilgili olması gerekmele birlikte ilginin sadece duyarlılık boyutunda kalmayıp çözümü için harekete geçebilmek üzere girişkenlik, özgüven, sorumluluk gibi eğilimlere sahip olması beklenmektedir. 2005 yılında yapılan program değişikliğinde ilk kez yer alan sosyal katılım becerisi ile öğrencilerin öğrenimleri boyunca bilimsel, sosyal, kültürel alanlar ile sanat ve spor alanlarında okul içi ve dışı etkinliklerde bulunmalarını sağlamak, öğrencide kendine güven ve sorumluluk duygusu geliştirmek amaçlanmıştır (MEB, 2005,

s.17). Sosyal katılım, bireysel olarak ya da grup çalışması şeklinde düzenlenen topluma hizmet faaliyetlerine gönüllü olarak katılma davranışlarını içerir. Örneğin, okul veya yakın çevresinin güzelleştirmesi amacıyla yapılacak düzenleme girişimleri, doğal ve tarihi çevrenin korunması, ihtiyaç sahibi insanlar için yardım çalışmaları, kaynakları verimli kullanma, israftan kaçınma, geri dönüşüm faaliyetleri, dezavantajlı bireylerin yaşamlarını kolaylaştıracak projeler geliştirme gibi konularda yapılacak etkinlikler sosyal katılım içerisinde yer alır (Coşkun vd., 2022, s.131).

Okul öncesi dönemde kazandırılmaya çalışılacak olan sosyal katılım becerisinde öz güven ve sorumluluk eğilimleri ön plandadır. Öncelikle çocuk ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda bir grubun üyesi olma, bir gruba dahil olma ve grup içinde aldığı sorumluluğu yerine getirmenin önemini yaşayarak fark etmelidir. Grup çalışmalarında doğru iletişim yolunu kullanmanın, kendi fikirlerini özgürce ifade ederken, diğer üyelerin görüşlerini de saygıyla karşılamının önemi bu beceri kapsamında fark ettirilecektir. Sosyal katılım becerisi kazandırılırken sınıf içinde gerçekleştirilecek grup etkinlikleri kullanılabileceği gibi sınıf dışı öğrenme ortamlarında da sosyal katılımı destekleyen etkinlikler düzenlenebilir. Çocukların bu beceriyi kazanabilmeleri için J. Dewey'in de savunduğu gibi okul hayatın kendisi olmalıdır. Çocuk ya sorunun yaşandığı yeri bizzat görmeli, sorunu fark etmeli ve çözüm yolları ortaya koymalıdır ya da sorun okula getirilerek analiz edilmeli ve problemin çözümünde fikirler oluşturabilmeli okulun ve yakın çevrenin imkanları doğrultusunda fikirlerin eyleme dönüştürülmesine çalışılmalıdır. Özellikle okulun yakın çevresinde insanlık yararına faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarıyla (TEMA, Kızılay, Yeşilay, AFAD vb.) işbirliği yapılması, yardımlaşma faaliyetlerinin düzenlenmesi, çevreye yönelik çeşitli topluma hizmet projelerinin gerçekleştirilmesi,

sanatsal ve sportif faaliyetlere katılım etkinliklerinin yapılması önerilebilir.

Programda, sosyal katılım becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4. Sosyal Katılım Becerisi Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SBAB5. SAB.8.Yakın çevresinde oluşan gruplarla sosyal temas oluşturabilme	Dâhil olduğu oyun/etkinlik/proje grup çalışmalarında iletişimi başlatır. Dâhil olduğu grubun amaçları doğrultusunda yapılacak çalışmalar hakkında görüşlerini söyler. Grup içi iletişimi artırmaya yönelik etkinliklere katılır.

Örnek etkinlikler:

Sınıf kurallarımız: Çocuklarla birlikte sınıf için basit ve anlaşılır kurallar belirlenir. Kural belirleme aşamasında her öğrencinin görüşünü bildirmesine özen gösterilir. Kuralların neden önemli olduğunu konuşulur ve herkesin bu kurallara uyması gerektiği vurgulanır. Çocuklar gruplara ayrılır. Her gruba bir kuralın görselleştirilmesi görevi verilir. Her grup aralarında görev paylaşımı (çizme, boyama, sunma, asma vb.) yaparak kural görselini tamamlarlar, kuralın sunumu grup sözcüleri tarafından yapılarak sınıfta uygun görülen yerlere görseller asılır.

Bir sorun mu var?: Her bir gruba çevresel bir problemin (orman yangını, kuraklık, ekmek israfı, su kaynaklarının tükenmesi vb.) yer aldığı afişler dağıtılır. Grup olarak afişini incelemeleri, afişte yer alan problemin ne olduğunu ve çözümünü için ne yapabileceklerini aralarında konuşmaları ve fikirlerini sınıfta paylaşmaları istenir.

Sorumluluk sahibi: Sınıfta basit görevlerin (çiçekleri sulamak, oyuncakları toplamak, tahtayı silmek, kitaplık

düzenlemek, sınıfa gelen misafire hoş geldin demek vb.) rozetleri ya da kola asılan şeritleri hazırlanır. Her gün çocukların bu görevlerden birini gönüllü olarak seçmeleri ve sorumluluklarını yerine getirmeleri sağlanır. Görev çizelgesi oluşturularak çocukların farklı görevlerde gönüllü olmalarının takibi daha kolay yapılabilir.

Hediyeleşme projesi: Sınıfça belirlenen birine (başka bir sınıf, bir huzurevi sakini vb.) küçük hediyeler hazırlanıp ilgili kişiye ya da kuruma ziyaret gerçekleştirilebilir. Her çocuğun projeye kendi yetenekleri doğrultusunda katkıda bulunması sağlanır (resim yapmak, bir not yazmak/yazdırmak, küçük bir eşya getirmek).

Sınıf meclisi/Sınıf toplantısı: Haftada bir, cuma günleri, hafta içi yapılan çalışmalar, yaşanan sorunlar, gelecek hafta yapılması istenenler gibi gündem maddeleri doğrultusunda öğrenci görüşlerinin alındığı düzenli sınıf toplantıları yapılabilir. Bu toplantılarda öğrencilerin özgürce fikirlerini ifade edebilmelerine olanak sağlanmalıdır.

Çocuk derneğimiz: AFAD, TEMA, Kızılay vb. temel bazı sivil toplum kuruluşlarının tanıtımı yapılır. Konuya ilişkin kuruluş temsilcileri de sınıfa kaynak kişi olarak davet edilebilir. Yakın çevrede yaşanan problemler (çevre kirliliği, sahipsiz hayvanlar, kaynak israfı, dezavantajlı gruplar vb.) belirlenerek öğrenciler gruplara ayrılır. Her grup kendi içinde seçtiği problemin çözümü için bir STK oluşturduklarını hayal ederek kuruluşun ismini belirleme, logo oluşturma, yapılacak faaliyetleri belirleme üzerinde çalışmaları sağlanır. Grup çalışması sırasında öğrencilerin her birinin katkı sağlamasına, görüşlerini özgürce ifade edebilmelerine ve grup üyeleri arasında işbirliği yapılmasına özen gösterilir. Öğretmen rehberliğinde tamamlanan çalışmaların sözlü ve görsel tanıtımları çocuklar tarafından yapılır.

6. ELEŞTİREL VE SOSYOLOJİK DÜŞÜNME

Eleştirel ve sosyolojik düşünme, ileri eğitim kademlerinde kazandırılacak bir beceri olarak düşünülebilir ancak diğer becerilerde olduğu gibi bu beceri içinde bir farkındalık bir algı oluşturarak becerinin temellerinin okul öncesi dönemden itibaren atılmaya başlanması gerektiği söylenebilir. Çünkü toplumsal yaşama uyum sürecinin planlı ve düzenli faaliyetlerle başlatıldığı ilk örgün eğitim kademesi okul öncesi eğitimidir. Toplumsal yaşama uyum, bireyin yaşadığı toplumu tanınması ile başlar. Eleştirel ve sosyolojik düşünme, çocuğun yaşadığı toplumu tanımaması, kültürel özelliklerini fark etmesi aracılığıyla topluma uyum sürecini kolaylaştırmaya katkı sağlayabilecek bir beceridir. Coşkun Keskin ve Daysal Ersoy'a (2012) göre 2024 Maarif Modeli öncesi uygulanan okul öncesi eğitim programlarında, erken çocukluk dönemindeki çocukların sosyal bilimler (tarih, sosyoloji, coğrafya, ekonomi gibi) ile ilgili kavramları öğrenmesinin zor olacağı düşüncesi nedeniyle sosyo-kültürel eğitim konularına yer verilmemiştir. Bireyin kişiliğinin oluşumunda etkili olan toplumun kültürel değerlerini, sosyal yaşam tecrübelerini erken yaşlarda tanınması gerekmektedir (Coşkun Keskin ve Kırtel, 2016, s.1471).

Toplumların güçlü bir şekilde ayakta kalabilmesi, tarihine ve kültürüne sahip çıkarak nesilden nesile aktaran ama aynı zamanda yaşanan çağın gereklerine uyum sağlayabilen bireylerin yetiştirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Değişime, değişen zamana ve topluma uyum sağlamış bireyler yetiştirmek ve aynı zamanda millî ve kültürel değerlerin sürekliliğini sağlamak eğitimin temel hedeflerindendir (Karagözoğlu, 2020, s.7). Kültür bir toplumda ya da toplulukta yaşayan bireylerin birbirleriyle ilişkilerinde ortaya koydukları ve yeni nesillere öğretmekle yaşattıkları inanç, değer, örf ve adetleri ifade eden bir kavramdır. Bir topluluğun hayat tarzının tüm yanlarını

kapsamakta, insanların birbirini selamlama usullerinden giyim kuşamlarına, evlerinin mimarisine, evlilik merasimleri ve dini bayramlardaki adetlerden milli spor kategorisine hatta sofradaki yemek adabına kadar yaşamın her alanında görülen değer, inanç ve uygulamalar kültür unsurları olarak ifade edilebilir (Koçoğlu vd., 2017, s.129; Çulha Özbaş, 2015, s.745).

Okul öncesi dönemde çocuğun kendi kültürünü tanınmasıyla başlayan eleştirel ve sosyolojik düşünme becerisi kazandırma süreci, farklı kültürleri tanıma aşaması ile devam eder. Bu dönemde çocuğun kendi kültürü ve farklı kültürlerle ait özellikleri kıyafetler, yiyecekler, bayraklar, eşyalar, müzikler gibi somut materyallerle gösterilebilecek şekilde sınırlandırılmalıdır. Farklı kültürleri tanıma etkinlikleri öğrencilerin merak ettiği, ilgi duyduğu ülkelerden seçilmelidir. Bu becerinin kazandırılmasına yönelik sınıf içi etkinliklerde millî kültürü ve farklı kültürleri temsil eden çeşitli, çizgi filmler, resimli çocuk kitapları vb. kullanılabilir (MEB, 2024, s.57). Öğrencilerin kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerilerini de işe koşarak merak ettikleri kültürleri sözlü ve görsel kaynaklardan araştırmaları, incelemeleri sağlanarak topladıkları bilgileri akranları ile paylaşabilecekleri ortamlar da hazırlanabilir.

Eleştirel sosyolojik düşünme becerisine katkı sağlamak amacıyla herhangi bir ülkeye ya da halka ait kültür unsurlarının görselleri veya gerçek nesnelerinden oluşturulan kültür zaman kapsülleri de (Şimşek, 2015, s. 107) kullanılabilir. Öğretmen tarafından önceden hazırlanan veya çocukların getirdikleri materyallerden oluşturulan kültür zaman kapsülü çocuklarla birlikte incelenerek kutudan seçilen kültür unsurunun hangi ülkeye/milllete ait olduğunun buldurulması, üzerinde konuşulması şeklinde etkinlikler gerçekleştirilebilir.

Programda, eleştirel ve sosyolojik düşünme becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 10’da sunulmuştur:

Tablo 5. Eleştirel ve Sosyolojik Düşünme Becerisi Öğrenme Çıktıları İle Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.20. Toplumsal yaşama yönelik nesne, olgu ve olayları çözümleyebilme	Türk kültürüne ait ayırt edici özellikleri söyler. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk toplumu açısından önemini fark eder.
SAB.21. Toplumsal yaşama yönelik merak ettiği konuyu sorgulayabilme	Farklı toplumların özel gün, yemek, giysi, müzik gibi kültürel özelliklerini kendi kültürüyle karşılaştırır.

Örnek etkinlikler:

Farklı ülke farklı kültür: Farklı kültürlerin bazı temel unsurlarına ait (bayrak, kıyafet, yemek gibi) kültür kartları hazırlanır. Kartlar masa üstünde ters çevrilerek karıştırılır. Öğrencilerden bir kart çekmesi ve karttaki kültür unsurunu incelemeleri istenir. Kartta yer alan görselin ne olduğu özellikleri, hangi ülkeye ait olduğu hakkında tahminler yürütmeleri sağlanır. Öğretmen tarafından kısa bilgilerle kültürel özellikler pekiştirilir. Her unsurdan iki tane kart yapılarak hafıza kartı şeklinde de oynatılabilir.

Atamızın izinde: Okuldaki ve sınıftaki şeref köşeleri ziyaret edilir. Atatürk’ün Türk milleti için yaptıkları hakkında görseller incelenir, videolar izletilebilir. Ailenin de desteği alınarak çocuklardan Atatürk ile ilgili görseller getirmeleri istenir. Çocuklar gruplara ayrılır, getirdikleri görsellerden görüş birliği ile seçtiklerini karton üzerine yapıştırmalarına ve bir poster oluşturmalarına rehberlik edilir. Grup temsilcileri hazırlanan posterlerin tanıtımını yapar.

Kültürümüzü tanıtıyorum: UNESCO Dünya Kültür Miras Listesindeki Türk kültürüne ait unsurlarından öğrenci sayısınca kültür ögesi belirlenir. Çocukların kendi seçecekleri

bir kültürel ögeyi tanıtmaq üzere hazırlık yapımaları sağlanır. Bu aşamada aile desteği önemlidir. Öđretmenin de rehberliğinde her bir kültürel ögenin görseller, gerçek nesne, dijital materyallerle tanıtılması sağlanır. Bu etkinlik sınıf düzeyinde sergilenebileceği gibi okul genelinde de sergilenebilir.

KAYNAKÇA

- Aktin, K., ve Dilek, D. (2016). Okul öncesi dönemde kronolojik düşünme: Bir durum çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 6(3), 129-145. <https://doi.org/10.19126/suje.281329>
- Coşkun, D., Kodal, T., & Ersoy, A. (2022). Ortaokul sosyal bilgiler dersinde ve okul uygulamalarında sosyal katılım becerisinin geliştirilmesi sürecinin değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(55), 129-154. <https://doi.org/10.9779/pauefd.953313>
- Coşkun-Keskin, S. Daysal-Ersay, D. (2012). Erken çocukluk döneminde sosyokültürel eğitime dair örnek bir çalışma: Mimar Sinan. *International Online Journal of Education Sciences*, 4,117-130.
- Coşkun Keskin, S., Kırtel, A. (2016).Erken Çocukluk döneminde sosyo-kültürel eğitim: Osmanlı'da bir gün. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, (USBES Özel Sayı II), 1469-1490.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (1989). <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Çulha Özbaş, B. (2015). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kültürel miras eğitimi (4 Baskı). M. Safran (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss.743-762). Pegem Akademi
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2017). Hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. B. Tay (Ed.). *Etkinlik örnekleri ile hayat bilgisi öğretimi* içinde (283-319). Pegem Akademi.
- Kabapınar, Y., ve Başpınar, N. (2023). Kanıt temelli öğrenmeyi hayat bilgisi dersinde uygulamanın etkililiğine bakmak: bir eylem araştırması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri*

Dergisi, 14(1), 293-330.
<https://doi.org/10.51460/baebd.1275493>

- Karabağ, G. ve İnan S. (2013) Hayat Bilgisi dersinde beceri öğretimi (3 Baskı). S. Öğülmüş (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* içinde (ss. 247-424). Pegem Akademi.
- Karagözoğlu, N. (2020). Değişim ve sürekliliği algılama becerisi. T. Çelikkaya ve H. Yakar (Ed.). *Konu ve beceri temelli sosyal bilgiler öğretimi-I* içinde (ss.7-45). Nobel Yayıncılık
- Koçoğlu, E., Ersoy, F. ve Atik, S. 2017, (2017). Kültürel değerlerle sosyal bilgiler öğretimi (2 Baskı). R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu (Ed.). *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi* içinde (ss. 123-140). Pegem Akademi.
- Mertol, H. ve Yıldırım, N.K. (2020). Kanıt kullanma becerisi. T. Çelikkaya ve H. Yakar (Ed.). *Konu ve beceri temelli sosyal bilgiler öğretimi-I* içinde (ss.383-406). Nobel Yayıncılık
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). Sosyal bilgiler dersi 6. ve 7. sınıflar öğretim programı kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2024). Okul öncesi eğitim programı. <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programokuloncesiOnayli.pdf>
- NationalResearchCouncil. (2006). *Learning to think spatially*, Washington DC: National Academy Press.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2009). Çocuklarda zaman algısının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(6), 542-548.

- Şimşek, A. (2015). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman ve kronoloji becerileri (4 Baskı). M. Safran (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss.93-117). Pegem Akademi.
- Taşıyürek, Z. (2020). Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi. T. Çelikkaya ve H. Yakar (Ed.). *Konu ve beceri temelli sosyal bilgiler öğretimi-I* içinde (ss.231-266). Nobel Yayıncılık.
- Tuğrul, B. ve Güler Yıldız, T. (2007). Okul öncesi çocuklarına yönelik sosyal çalışma alanında tarih ve coğrafya eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(33), 29-35.
- Zembat, R. Tunçeli, H. İ. ve Akşin Yavuz, E. (2021) *Erken çocuklukta eğitim programları ve uygulamalar* (2. Baskı). Anı yayıncılık.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE SOSYAL ALAN BECERİLERİ VE ÖĞRETİMİ-II

Nazike KARAGÖZOĞLU¹

1. GİRİŞ

Okul öncesi eğitimi çocukların toplumsal yaşama hazırlanması sürecinde örgün eğitimin önemli bir başlangıcını oluşturmaktadır. Bu basamakta bireyin yaşam boyu uygulayacağı beceri ve değerlerin temelleri atılmaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında yenilenerek 2024-2025 eğitim-öğretim yılı itibari ile uygulanmaya başlanan öğretim programlarında beceri öğretimine önem verilmiştir. Bu kapsamda programlar aracılığıyla bütüncül bir yaklaşımla bireylere kazandırılacak beceriler kavramsal beceriler, okuryazarlık becerileri, sosyal duygusal beceriler ve alan becerileri olarak sınıflandırılmıştır. Okul öncesi dönemden itibaren tüm öğretim kademelerinde sarmal bir şekilde bu becerilerin öğretimi sürdürülmektedir. 2024 Okul Öncesi Eğitim Programında yapılan kapsamlı değişikliklerden biri de çocuğun toplumsallaşma sürecinde ihtiyaç duyacağı bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasına yönelik olarak “sosyal alan” adı altında ayrı bir alan oluşturulmasıdır. Sosyal alan ve sosyal bilimler alan becerileri çerçevesinde çocukların küçük bir bilim insanı gibi araştırma, bilgi toplama, sorgulama, değerlendirme gibi becerileri deneyimleyerek öğrenmesi ve topluma uyum sürecine etkili bir başlangıç yapmaları hedeflenmektedir.

¹ Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nkulantas@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7410-3286.

Bu bölümde okul öncesi dönemde kazandırılmaya başlanacak olan sosyal bilimler alan becerilerinden mekânsal düşünme, coğrafi sorgulama, harita becerisi, coğrafi gözlem ve saha çalışması, coğrafi içerikli tablo, grafik, şekil ve diyagram becerisi, finans becerisi üzerinde durulacaktır.

2. MEKÂNSAL DÜŞÜNME

Mekânsal düşünme, belirli bir yer/mezan üzerinde konum, uzaklık, yön, hareket, ilişki ve değişimi görselleştirme/canlandırma ve yorumlama becerisidir (Akbaş ve Cevher, 2020, s.135). Amerikan National Research Council (Amerikan Ulusal Araştırma Konseyi) (2006) tarafından yapılan tanıma göre mekansal düşünme, mekansal kavramları bilme, sembolleştirme ve muhakeme etme sürecinden oluşan bilişsel beceriler bütünüdür. Okul öncesi dönemde çocukların mekana ilişkin bazı kavramlar ile aşağı, yukarı, uzak yakın vb. nesneler arasındaki ilişkileri fark etmeleri yoluyla mekansal düşünmenin ilk aşamaları gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Priddle ve Rubin'e (1977) göre 4-5 yaşındaki çocuklar sağ, sol ve diğer yönleri ayırt edebilmekte ve belirli bir yerdeki nesnelerin diğer nesnelerle arasındaki uzamsal ilişkileri belirlemede mekana ilişkin kavramları öğrenerek kullanabilmektedirler (Akt.: Tuğrul ve Güler Yıldız, 2007, s. 31). Huang' a (2009) göre ise, çocuklarda mekân kavramı çocuğun emeklemeye başladığı andan itibaren gelişmeye başlamaktadır. Evde ve okulda çocukların bloklarla inşa, sandalyeye tırmanma, saklanan bir nesneyi arama, bir oyuncağı saklama gibi oyunlar/etkinlikler aracılığıyla mekana yönelik kavramların okulda ve okul dışında/evde gelişmeye devam etmektedir (Yaşar vd., 2012, s.80).

Okul öncesi dönemde mekânsal düşünme becerisi ile çocukların mekâna yönelik uzamsal algılarını desteklemek

amaçlanmaktadır. Bu beceri kapsamında öğrencilerin mekana ilişkin yakın, uzak, yanında, arasında, üstünde, altında gibi konum belirleyici yön kavramlarını öğrenmesi, kendisinin ya da her hangi bir nesnenin bulunduğu yeri tarif ederken mekanda bulunan belirgin diğer nesneye göre konumunu uygun terimleri kullanarak ifade etmesi, verilen bir rotayı takip ederek hedefe ulaşabilmesi; basit taslak harita üzerinde konum belirleyebilmesi, yakın çevresinde bulunan mekanlara (kendi odası, sınıf, okul vb.) ait basit bir taslak harita çizebilmesi, bu mekanlara ait basit taslak haritalar çizimlerinde belirlenen nesneyi konumlandırabilmesi (MEB, 2024, s.56) beklenmektedir. Mekânı algılama becerisi içerisinde çocuğun uzamsal algısını geliştirmenin yanı sıra yakın çevrenin bazı temel coğrafi özelliklerini de tanımları sağlanacaktır. Birch, (2005), okul öncesi dönemde (4-5 yaş) çocukların yaşadığı çevreye ilişkin bazı temel coğrafi kavram ve özellikleri anlamaya, yönleri, levhaları ve işaretleri, uzak ve yakın yerleri, yaşadığı dünyayı keşfetmeye hazır olabileceklerini ifade etmektedir (Akt.: Çomak, 2020, s.95). Bu hazır oluş durumundan hareketle okul öncesi eğitim sürecinde çocukların mekânı tanımlarken dağ, tepe, deniz, göl gibi doğal yeryüzü şekillerini ve insan yapımı olan bina, köprü, baraj gibi belirgin coğrafi özellikleri tanınması beklenmektedir.

Mekansal düşünme becerisi anlatılarak değil yaşatılarak öğretilebilecek bir beceridir. Sınıfta ve sınıf dışında yer-yön bulma, kroki çizme, taslak harita ve kroki ile saklanan nesneyi bulma, coğrafi keşif oyunları ile çocukların yer konum, hareket ve mesafe gibi mekansal ilişki farkındalıkları desteklenebilir. Çünkü çocuklar mekansal ilişkileri çizimlerde, modellerde ve haritalarda tanımlamaya başlarlar (Yaşar vd., 2012, s.80). Bu becerinin günlük yaşama yansıtılabilmesi için çocukların sınıf içinde ve dışında eğitsel oyun, gezi-gözlem, drama gibi yöntem ve tekniklerin kullanılmasıyla yön/konum terimlerini kullanarak

bulunduğu yeri tarif edebilmesi, konumuna yönelik basit bir kroki oluşturabilmesi ya da basit kroki ya da taslak haritayı takip ederek belirlenen nesneyi bulabilmesi sağlanmalıdır.

Bireylerin günlük hayatta fiziksel ve sosyal çevrelerinde meydana gelen olay ve yapıları tanımlama anlamlandırma ve değerlendirme ve sonuç çıkarma eylemlerini gerçekleştirebilmeleri için mekânı algılama becerisine sahip olmaları gereklidir (Akbaş ve Cevher, 2020, s.145). Coğrafi bir beceri olarak da ifade edilen mekânsal düşünme becerisi kapsamında temel bazı coğrafi özelliklerin de fark ettirilmesi ile okul öncesi dönemden itibaren çocukların yaşadığı çevreye duyarlı bir vatandaş olarak yetiştirilmesine katkı sağlanacağı söylenebilir. Burada verilecek coğrafi terimler öğrencilerin yakın çevrelerinde gözlemleyebilecekleri somut özelliklerdir. Bu dönemde verilmesi uygun olduğu düşünülen coğrafi terimler kar, yağmur, dolu, rüzgar gibi hava olayları ve göl, dağ, deniz, akarsu gibi yeryüzü şekilleridir. Coğrafi özellikleri fark etmeye yönelik gezi-gözlem faaliyetleri öncelikli olmak üzere drama, eğitsel oyun, video gösterimleri, coğrafi özelliklere ilişkin resim, fotoğraf, tablo ve grafikler ile zenginleştirilmiş öğrenme ortamlarında beceri kazanımı desteklenebilecektir.

Programda, mekânsal düşünme becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Mekânsal Düşünme Becerisi Öğrenme Çıktıları İle Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.9. Yakın çevresindeki coğrafi olay, nesne, mekân ve kişilerin konumunu algılayabilme	Bulunduğu mekânda kendisinin/nesnelerin/mekânların konumunu yön/konum terimlerini kullanarak ifade eder. Kendisine verilen kroki üzerinde belirlenen rotayı takip ederek hedefi bulur. Belirlenen nesnenin görselini kroki üzerinde doğru konuma yerleştirir.
SAB.10. Yakın çevresinde yer alan mekânın coğrafi koşullarını tanımlayabilme	Yakın çevresinin çeşitli coğrafi özelliklerini ifade eder.

Örnek etkinlikler:

Karttaki nesneyi bulduralım: Sınıf içinde belirlenen nesnelerin görselleri bir torbaya koyulur. Öğrencilerden bir ebe seçilir. Kura ile belirlenecek bir öğrenci torbadan bir kart çeker, ebeye göstermeden ne olduğuna bakar, ebenin sırtı öğrencilere dönüktür. Kart seçen öğrenci nesnenin nerede olduğunu belirler, bu aşamada öğretmenden yardım alınabilir. Daha sonra ebe olan öğrenciye yer/yön kavramlarını kullanarak nesneyi buldurmaya çalışır. Nesneyi bulan ebe ve kart çeken öğrenci alkışlanır. Kart çeken öğrencinin ebe olması ve başka bir öğrencinin kart çekmesi ile oyun devam ettirilir.

Çalışkan arılar çiçeklerini arıyor: Sınıfın öğretmen tarafından belirlenen yerlerine (masanın altında, sandalyenin üstünde, kırmızı dolabın yakınında, Ayşe ile Ali'nin arasında vb.) konum ile ilgili kavramlarla yönergeler verebilecek şekilde çiçekler yerleştirilir. Öğrenciler gruplara ayrılır, grubu temsil eden oyuncu diğer grup üyeleri tarafından öğretmen de yardım edebilir, oyuncuyu yönlendirerek en kısa sürede 4-5 çiçek toplamaya ve bal küpü olarak belirlenen kutuya koymaya çalışır.

Bilmecelerdeki coğrafya: Küçük kağıtların bir tarafına öğretilmek istenen coğrafi kavramlarla ilgili bilmeceler yazılır, diğer tarafına görseli eklenir. Kağıtlar katlanarak torbaya konur. Öğrenci torbadan bir kağıt seçer. Öğretmen bilmeceyi okur, öğrenci cevabı tahmin etmeye çalışır, öğretmen ipucu verir, cevap bulunamazsa bilmece kağıdında bulunan görseli incelemesi sağlanır. Cevaplanan bilmece kağıdı elden ele dolaştırılarak görsel tüm öğrenciler tarafından incelenir, coğrafi kavramın adı ve özellikleri söylenir, hakkında konuşulabilir. Bilmece örnekleri:

Şeker gibidir tadı yok, uçabilir ama kanadı yok.	Kar
Ağaçlarla doludur, hayvanlara yuvadır.	Orman
Dağı var taşı yok, denizi var suyu yok.	Harita
Canlıların yaşam kaynağı, akar gider yatağından aşağı.	Akarsu
Dalgası köpük yapar, içinde balık yaşar.	Deniz
Dağdan gelir taştan gelir, bir kükremiş aslan gelir.	Çığ
Bulutlardan damladı, yeryüzü ıslattı.	Yağmur
Özgürce eser durur, yaprakları savurur.	Rüzgar

Bir ev hayal edelim: Bir evin çizilmiş boş krokisi öğrencilere dağıtılır, kesilmiş ev eşyalarının görselleri her gruba bir kutu içinde verilir. “Önce evimizin kapısından içeri girelim. Kapıdan ileri doğru ilerleyerek iki pencerenin arasındaki boşluğa koltuğumuzu yerleştirelim. Koltuğun önüne sehpa koyalım vb.” yönergelerle evimizi dekore edelim. Benzer uygulama evcilik köşesindeki oyuncaklarla büyük karton üzerine çizilmiş ev krokisi üzerine oyuncakları yerleştirme şeklinde ya da yemek masası düzenleme şeklinde de yapılabilir. Sınıfın belirlenen bir yerine bir oyuncak saklanıp çocukların krokiyi takip ederek saklanan oyuncağı bulmaları da sağlanabilir.

3. COĞRAFİ SORGULAMA

Bireyin yakından uzağa yaşadığı dünyayı keşfetmesini, doğa ve toplumla anlamlı ilişkiler kurmasını sağlayan coğrafya, doğal ve toplumsal yaşamda duyarlı davranışlar sergilemeye yardımcı olur (Tuğrul ve Güler Yıldız, 2007, s. 30). Coğrafi bilgilerin temeli okul öncesi eğitiminde atılır. Çocuklara

sürdürülebilir çevre bilincinin kazandırılması, Dünya'nın şeklini ve hareketleri (gece-gündüz, mevsimler) ve hava olayları okul öncesi dönemde verilebilir (Çomak, 2020, s.91). Küçük çocuklar meraklıdır ve sürekli soru sorarlar. Sokakta annesiyle yürüyen bir çocuk yere düşmüş yaprakları gördüğünde renklerindeki farklılığı ve dökülmeye başladıklarını fark edip “Bu yaprakları buraya kim döktü?, Neden dökülüyorlar? Hava çok sıcaktı, neden soğumaya başladı? vb.” soruları sormaya başladığında coğrafi bilgilere olan ihtiyaç başlamış demektir (Tuğrul ve Güler Yıldız, 2007, s. 30). Bu ihtiyaca yönelik olarak çocuğun günlük yaşamında karşılaştıkları durumlar hem aile hem de okul öncesi öğretmeni tarafından bir fırsat olarak değerlendirilmeli güneş, gündüz, sabah, yol, fabrika, park, bahçe nehir, ağaç, orman gibi coğrafi kavramlar günlük yaşam deneyimleri ile kazandırılmayla çalışılmalıdır (Çomak, 2020, s.97). Coğrafi kavramların erken yaştan itibaren doğru bir şekilde öğrenilmesi çocuğun gelecekteki akademik becerilerini olumlu yönde etkileyecektir. (Yaşar vd., 2012, s.76).

Coğrafi sorgulama, en temel coğrafi becerilerden biridir. Coğrafi sorgulama, öğrencilerin merak duygusunu ön plana çıkararak, gözlemledikleri coğrafi olaylar ve çevrelerindeki coğrafi nesneleri fark etmeleri ve bunlar hakkında coğrafi sorular sormaları ve merak ettikleri sorulara cevap aramalarını içeren bir beceridir (Demirci, 2006, s.64). Coğrafi sorular sorma aşaması ile başlayan coğrafi sorgulama becerisi, coğrafi bilgilerin yazılı, sözlü, görsel veya dijital kaynaklardan toplanması, düzenlenmesi ve analiz edilmesi yoluyla başlangıçta oluşturulan sorulara cevap bulunması şeklinde gerçekleşir. Bu beceri kapsamında çocukların yakın çevrelerinde meydana gelen coğrafi olayları (iklim değişikliği, nehirlerin taşması, ormansızlaşma vb.) sorgulamaları, yakın çevrelerinde bulunan göl, deniz, dağ, baraj, akarsu gibi temel coğrafi oluşumları tanımalarına yönelik çalışmaların yapılması coğrafi sorgulama

becerisinin kazandırılmasını sağlamaktadır (MEB, 2024, s.57). Uygun güdüleme yöntemleri, bazı basit yönergeler ve çocukların doğal merakları sayesinde coğrafya ile ilgili kelime bilgisi ve çocukların alana yönelik farkındalık düzeyleri arttırılabilir. (Tuğrul ve Güler Yıldız, 2007, s. 31).

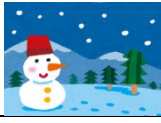
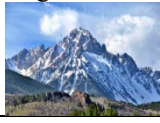
Programda, coğrafi sorgulama becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2. Coğrafi Sorgulama Becerisi Öğrenme Çıktıları ve Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.11. Merak ettiği coğrafi olay/olgu ve mekân/durumlara yönelik sorular sorabilme	Görseli/sembolü gösterilen hava olaylarının isimlerini söyler Görseli gösterilen yeryüzü şekillerinin isimlerini söyler. Merak ettiği hava olayları/yeryüzü şekilleri ile ilgili sorular sorar.

Örnek etkinlikler:

Kartlardaki coğrafya: “Yağmur, kar, dolu, rüzgar, dağ, akarsu, deniz, göl, köprü, bina, baraj” gibi coğrafi sorgulama becerisi kapsamında öğretilmesi planlanan kavramların adları ve görsellerinden oluşan kartlar hazırlanır. Sıra ile bir kart gösterilir ne olduğunu tahmin etmeleri istenir. Çocukların her kavram ile ilgili cümle kurmaları istenir (Ben hiç deniz görmedim. Yaz tatilinde denizde yüzdüm, bugün çok yağmur yağdı vb.). Öğrenciler cümle kurmaya teşvik edilmeli, alkışlarla pekiştirilmelidir. Örnek kartlar:

Yağmur 	Kar 	Dolu 	Dağ 	Akarsu
Göl 	Köprü 	Bina 	Baraj 	Deniz

*Kartlardan hafıza oyunu da oluşturulabilir.

Yağmur, dolu, kar, fırtına: Öğrencilerden “yağmur” deyince parmak uçlarıyla sıraya yavaşça vurmaları istenir ve etkinliği birkaç kez tekrarlanır. “Dolu” deyince ellerini yavaşça göğüslerine vurmaları istenir. “Fırtına” deyince “vuuuu” sesini çıkarmaları istenir. “Kar” deyince de ellerini yukarı kaldırıp sallamaları istenir. Yönergeler karışık bir şekilde söylenip uygun eylemleri yapmaları istenir. Yeterince tekrar yapıldıktan sonra karınca hikayesi anlatılacağı ve anlatım sırasında kar, yağmur, dolu, fırtına kelimeleri geçtiğinde aynı eylemleri yapmaları gerektiği söylenir. “Karınca yürürken birden fırtına çıkmış. Sonra fırtına durmuş ve yağmur yağmaya başlamış. Yağmur çok şiddetli yağıyormuş. Sonra dolu yağmaya başlamış. Daha sonra ise kar yağmaya başlamış.”(Erdoğan, 2020, s. 52).

Merak ediyorum: “Merak ettiği hava olayları/yeryüzü şekilleri ile ilgili sorular sorar.” alt öğrenme çıktısına yönelik olarak çizgi film, animasyon izletilebilir (<https://www.youtube.com/watch?v=xawDoMsVEYU>). Hava olayları ile ilgili deney yapılabilir. Ayrıca EBA’da bulunan videolardan da faydalanılabilir.

4. COĞRAFİ GÖZLEM VE SAHA ÇALIŞMASI

Gözlem, bir olayın, olgunun veya nesnenin tarafsız bir biçimde sistemli olarak incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen

eylem ya da uygulamalardır. (Türe, 2020, s.50). Gözlem, belirli bir amaç doğrultusunda doğal ya da toplumsal bir olay, olgu veya nesnenin belirlenen araçlarla sistematik olarak incelenmesi, toplanan bilgilerin kayıt alınması sürecidir ve bu süreçte işe koşulan bilgi, davranış ve duyguların bütünü gözlem becerisini oluşturur. Coğrafi gözlem ise coğrafi olay ve olgularla ilgili olarak bilgi ve görüş edinmek üzere yapılan incelemedir.

Coğrafi sorgulama becerisi de coğrafi gözlem ile başlar. Öğrencilerin gözlem neticesinde çevrelerindeki coğrafi olay ve nesneleri fark etmeleri zihinlerinde çeşitli sorular meydana getirir. Örneğin ormanda yapılan gözlem ile ağaçlar arasındaki farklılıkların nedenleri ile ilgili sorular (Neden bu ağacın yaprakları diğerlerine göre sararmış? Neden bir ağaç türünün yaprakları dökülmüyor? vb.) akla gelir. Gözlem ile birlikte bu tarzda soruların sorulması araştırma ve kritik düşünmeyi de beraberinde getirir. Çünkü bir yandan sorular üretilirken diğer yandan da bu sorulara cevaplar aranmaya başlanır. Bu durum öğrencileri daha fazla araştırma yapmaya teşvik eder. (Demirci, 2006, s.66).

Coğrafi gözlem ve saha çalışması denilince akla gelen ilk yöntem alan gezileridir. Gezi, okul ve sınıf içinde yapılan eğitsel çalışmaları tamamlamak ve gerçek yaşamla bağlantısını kurmak için yapılan sınıf dışı ziyaretlerdir. Alan gezileri yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sağlamaktadır. Alan gezileri sırasında pek çok beceri işe koşulmakta, çocukların kanıtı sorgulama, mekanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama, coğrafi sorgulama becerileri harekete geçirilmektedir. Çomak'ın da (2020, s.99) söylediği gibi coğrafya, doğal ortamdaki estetik eserlerin gözlendiği bir açık hava müzesi gibidir. Çocuklar coğrafya gezilerinde doğal ortamdaki güzellikleri fark eder, merak eder, tanır ve öğrenir. Okul öncesi dönemde çevreye yönelik etkinliklerle çocuklar, insanların, bitkilerin, hayvanların, suyun, toprağın, güneşin, havanın birbirleriyle olan ilişkilerini

fark ederler. (Yaşar vd., 2012, s.83). Doğadaki varlıkları, olguları, olayları vb. doğrudan doğruya ve görsel araçlar yoluyla planlı bir şekilde inceleme imkanı sunan gezi yönteminin etkililiği iyi bir planlama yapmayı gerektirir. (Zembat vd., 2021, s.187). İyi bir biçimde planlanan ve gerçekleştirilen gezi-gözlem uygulamaları bireylerin bilimsel bakış açısıyla güvenilir bilgiler elde etmesine katkı sağlayacaktır (Türe, 2020, s.58).

Gözlem becerisi kazandırılırken çocukların yakın çevrelerinden yola çıkılmalıdır. Yakın çevrede gördükleri nesneleri tanımlamaları, nesneler ve olaylar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemeleri, gözlem yapma ve sonuçlarını kaydetmek üzere uygun araç-gereci kullanmaları, ulaştıkları sonuçları değerlendirerek paylaşımları sağlanmalıdır (Gürdoğan Bayır, 2017, s.304). Okulun bulunduğu coğrafi şartlar doğrultusunda bir orman, doğal park, hayvanların yaşam alanı incelenebilir. Ayrıca yaprak, toprak, taş, ağaç türleri incelenebilir. Doğal kaynakların olumlu ve olumsuz kullanım örneklerinin gözlemlenebileceği göl, akarsu gibi kaynaklara yakın mekânlarda yapılacak inceleme gezileriyle okul öncesi dönemde coğrafi gözlem ve saha çalışması becerisine yönelik etkinlikler gerçekleştirilebilir. (MEB, 2024, s.57). Coğrafi gezi sonrasında çocukların yaptıkları gözlemleri görselleştirilmesi, anlatması, toplanan materyallerle çeşitli tasarımlar yapmaları hem coğrafi nesneleri tanımları hem de yaratıcılıklarını geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

Programda, coğrafi gözlem ve saha çalışması becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3. Coğrafi Gözlem ve Saha Çalışması Becerisi Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.12. Coğrafi gözlem ve saha çalışmasını gerçekleştirebilmek için gerekli olan hazırlığı yapabilme	Gezi-gözlem çalışması kapsamında gidilecek mekân ve yapılacak çalışmalara yönelik görselleri inceler. Gezi-gözlem çalışması sırasında kendi güvenliğini ve sağlığını korumak için dikkat edilmesi gereken hususları söyler.
SAB.13. Coğrafi gözlem ve çalışma sahasında planlanan çalışmaları uygulayabilme	Gezi-gözlem çalışması sırasında takip edilecek sözlü/görsel yönergeleri uygular. Gezi-gözlem çalışma sahasında çevreyi olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınır.
SAB.14. Coğrafi gözlem ve çalışma sahasından elde edilen sonuçları sözlü/görsel yolla raporlaştırabilme	Gezi-gözlem çalışma sahasında elde ettiği materyallerden ürün oluşturur. Gezi-gözlem çalışma sahasından oluşturduğu ürünlerini sözel ya da görsel olarak sunar.

Örnek etkinlikler:

Doğa dedektifleri: Orman, park, bahçe, çiftlik vb. coğrafi gözlem yapılabilecek bir mekan belirlenir. Gerekli izin ve planlama işlemleri tamamlanır. Gezi yapılacak alanda öğrencilerin gözlemlemesini istediğimiz olay ve nesneler belirlenir. Bu kapsamda öğrencilerden anne-baba desteği ile gözlem çantası hazırlamaları istenir. Çanta içindeki malzemeler (eldiven, saklama poşeti, boş şişe, büyüteç vb.) gezi sırasında yapılacak faaliyetlere göre değişiklik gösterecektir. Etkinlik sırasında çocuklara belirli şeyleri bulma görevi verilir (farklı yaprak şekilleri, ilginç taşlar, dal parçaları vb.). Buldukları her şey hakkında sorular sormaları teşvik edilir (Şekli nasıl, diğerlerinden farkı ne, bu neden böyle, ne işe yarıyor? vb.). Gözlemlerine ilişkin sunumlar yapmaları, resimler çizmeleri istenebilir. Toplanan materyallerle tablo, grafikler ya da yaratıcı faaliyetler yapılarak sergilenebilir.

Hayalimdeki ormanı geziyoruz: Öğretmen birlikte bir gezi yapacaklarını geziye gerçekten gitmeden hayal kurarak

gidecekleri yeri ve yapacaklarını öykünme yoluyla göstermelerini sağlar. Örneğin şimdi gezide kullanacağımız etkinlik çantamızı oluşturuyoruz, neler koyalım? Şimdi otobüsümüz geldi bizi bekliyor otobüse nasıl binelim? Yolculuk başladı, otobüsün camından neler görüyorsunuz? Şimdi gezi yerimiz olan milli parka geldik haydi inelim nasıl ineceğiz? Milli parkta neler var vb.

5. HARİTA BECERİSİ

Birey dünyaya geldiği andan itibaren çevresini anlama ve anlamlandırma çabasında olmuş ve yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği mekanı tanımaya çalışmıştır. Mekanı algılama, tanıma ve tanımlama süreci ile birlikte elde edilen mekansal bilgilerin şekil, resim ya da sayılar yoluyla anlatılması ile ilk haritalar meydana getirilmiştir (Köşker, 2020, s.130). Bireyin yaşadığı çevreyi algılamasını, tanımasını ve anlamlandırmasını amaçlayan harita becerileri, sembollerini anlama ve yorumlama, yön bulma, konum ve koordinat bulma, ölçek kullanma, uzaklık ölçme, harita okuma ve yorumlama becerilerinde oluşmaktadır (Sönmez ve Aksoy, 2013, s.270)

Harita becerisi mekânsal düşünme becerisi ile paralel olarak kazandırılması önerilen bir beceridir. Bu beceri kapsamında öğrencinin basit kroki ve taslak haritalar üzerinde konum belirleme, bulunduğu yeri tarif etme, belirlenen bir nesneyi kroki veya taslak harita kullanarak bulma eylemlerini gerçekleştirebilmeleri beklenmektedir. (MEB, 2024, s.57). Wiegand, (1994) ve Cooper (2005), son yıllarda yapılan çalışma sonuçlarına göre uygun öğrenme ortamları ve uygun yöntemlerle küçük yaşta çocukların da harita becerilerini öğrenebileceklerini ifade etmişlerdir (Akt.: Çomak, 2020, s.94). Çocuklar okula günlük yaşamlarında çeşitli haritalarla karşılaşmış ve haritalarla ilgili birçok yaşantıya sahip olarak

okula gelmektedirler. Örneğin televizyondaki hava durumu/meteoroloji haritası, parklardaki, hayvanat bahçelerindeki resimli haritalar/krokiler, alışveriş merkezlerindeki krokiler, telefondaki dijital haritalar/navigasyon çocukların merak ve keşfetme duygusunu harekete geçirmekte, bu materyaller çocuklar tarafından bireysel olarak ya da ebeveyn yönlendirmesi ile incelenebilmektedir. (Yaşar ve diğerleri, 2012, s.81). Çocukların bu hazırbulunuşlukları da göz önünde bulundurularak basit harita okuma, oluşturma becerisi kazandırılabilir. Mekansal düşünme becerisi ile birlikte harita becerisi kazandırılırken sınıftaki belirgin nesnelerin yerini tarif ederken konum ve yön kavramlarını kullanabilecekleri, bu tarif sırasında basit kroki ve harita üzerindeki görsellerden yararlanabilecekleri etkinliklerle becerinin temelleri atılabilir. Harita okumaya yönelik yapılabilecek bu faaliyetlerden sonra çocukların yakın çevrelerindeki mekanlara ilişkin kendi basit haritalarını oluşturma etkinlikleri yapılabilecektir (MEB, 2024, s.57). Okul öncesi dönemde çocuğun gelişimine uygun basit taslak haritalardan/krokilerden yararlanılmalı, mevcut haritanın okunması, incelenmesi faaliyetlerinin yanı sıra harita/kroki çizme, taslak haritayı yönergeler ya da gözlemler doğrultusunda boyama, kolaj yapma ya da üç boyutlu materyallerle harita/kroki oluşturma etkinlikleri yapılabilir. (Yaşar, vd., 2012, s.81). Harita becerisinin öğretilmesi sırasında çocukların yakın çevresini gösteren haritalar ve diyagramlar kullanılmalıdır. Harita kullanımı ile ilgili ilk uygulamalarda sınıf zemini üzerinde bloglar, legolar, çeşitli oyuncak ve görsellerden faydalanarak ev, hastane, okul, market, ağaç vb. nesne ve görseller sergilenebilir daha sonra çocuklardan gördüklerini kağıda çizmeleri istenebilir (Yalçınkaya ve Sever, 2017, s.110).

Programda, harita becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 4. Harita Becerisi Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.15. Yakın çevresi ile ilgili olarak hazırlanmış olan basit krokiyi okuyabilme	Krokide yaygın olarak kullanılan basit renk, şekil ve sembollerin isimlerini söyler. Kroki, atlas, küre ve pusulayı tanır.
SAB.16. Yakın çevresinde bulunan bir kişi/nesne/mekânın konumunu belirlemek üzere takip edeceği krokiyi çözümleyebilme	Belirlenen nesnelerin konumunu sınıfına ait kroki üzerinde doğru şekilde gösterir. Belirlenen hedef bölgeyi/nesneyi krokiyi takip ederek bulur. Yönergeye uygun biçimde boş kroki üzerine sınıftaki nesnelerin görsellerini yerleştirir
SAB.17. Yakın çevresinde bulunan belirli bir kişi/nesne/mekânın konumunu gösteren kendi krokisini oluşturabilme	Tasarladığı krokinin amacı doğrultusunda seçtiği görselleri veya sembolleri uygun yere yerleştirir Hazırladığı krokiyi kullanarak bir nesnenin yerini tarif eder.

Örnek etkinlikler:

Kroki ile bulmak kolay: Krokide sık kullanılan görseller A4 boyutunda hazırlanarak öğrencilere gösterilir, sembolün anlamını tahmin etmeleri istenir. Çevrelerinde rastladıkları semboller hakkında konuşmaları sağlanır. Bu sembollerin günlük yaşamda sağladığı kolaylıklar hakkında konuşulur. Çocuklardan istediği bir sembolü kendi hayal gücünü de kullanarak yeniden çizmesi istenir. İlgili sembollerin de yer aldığı örnek krokiler üzerinde yer yön kavramları da kullanılarak soru-cevap etkinliği yapılır.

*Krokide sık kullanılan görseller

Şirin Sincap fındık topluyor: Sincap maskeleri hazırlanır öğrencilerle birlikte kesilerek yüzlere takılır. Sınıf belirlenen yerlerine küçük fındık poşetleri bırakılır. Sınıf kroki üzerinde fındıkların yerleri işaretlenir. Her gruba kroki verilerek fındıkları birlikte bulmaları istenir. Öğrencilerin de sınıfta bir nesne saklayarak benzer kroki hazırlamaları istenebilir.

6. COĞRAFİ İÇERİKLİ TABLO GRAFİK, ŞEKİL VE DİYAGRAM

Tablo, grafik, şekil ve diyagramlar bilgileri görselleştirerek anlamayı ve akılda tutmayı kolaylaştıran hem günlük yaşamda hem de öğretim sürecinde kullanılan önemli materyallerdir. Çocuğun sıkça karşılaştığı ya da ileride karşılaşacağı bu materyalleri doğru anlayabilmesi, bunlardan çıkarımlar yapabilmesi, kendi topladığı verileri tablo ve grafiklerle görselleştirerek paylaşabilmesi için okul öncesi dönemden başlamak üzere tablo, grafik, şekil ve diyagram becerisi kazandırılması gerekmektedir (MEB, 2024, s.57). Coğrafi içerikli tablo grafik, şekil ve diyagram okuma ve oluşturabilme becerisi, belirlenen tema çerçevesinde yapılan coğrafi gezi ve gözlemlerden elde edilen verilerin tablo ve grafiklere dönüştürülmesi şeklinde gerçekleştirilerek coğrafi sorgulama becerisini destekleyen bir beceri olarak da karşımıza çıkmaktadır (Demirci, 2006, s.68).

Tablo, grafik ve diyagramlar denince akla soyut bilgi ve rakamlarla oluşturulmuş materyaller gelmemelidir. Okul öncesi dönemde kullanılacak bu materyaller çocuğun seviyesine uygun basitlikte ve görsellerden oluşturulmuş olacağından dolayı öğrencilerin materyali incelemesi, hakkında konuşabilmesi mümkün olabilecektir. Amaç, çocuğun gelecekte karşılaşacağı daha karmaşık verileri tablo ve grafikler aracılığıyla daha kolay algılayabilmesi için temel oluşturulmasıdır. Bu becerinin

kazandırılması için sınıfta öğrenme çıktıları ile uyumlu olarak bulundurulmuş ya da bulundurulması gereken çocukların sürekli gözünün önünde bulunan hava durumu grafiği/tablosu, mevsim şeridi, sınıf mevcut grafiği gibi tablo ve grafikleri fark etmesi, incelemesi ve tablo ve grafikler ile ilgili konuşabilmesi için fırsatlar sağlanmalıdır. Bu örneklerden hareketle çocukların yakın çevreden topladığı verilerle (sınıftaki öğrenciler, farklı renklerdeki nesneler, en sevilen etkinlikler, sevilen meyve-sebzeler vb.) çeşitli görsel ve materyaller kullanarak tablo, grafik, şekil ve diyagram oluşturma çalışmaları yaptırılabilir. Tablo ve grafik oluşturma iki boyutlu çizimler şeklinde olabileceği gibi artık materyallerden de oluşturularak öğretim ortamı zenginleştirilebilir.

Programda, coğrafi içerikli tablo, grafik, şekil ve diyagram becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 5’te sunulmuştur:

Tablo 5. Coğrafi İçerikli Tablo, Grafik, Şekil ve Diyagram Becerisi Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.18. Coğrafi içerikli tablo, grafik şekil ve diyagramı okuyabilme ve yorumlayabilme	Gösterilen ve başlığı söylenen tablo, grafik ve şeklin ne ile ilgili olduğunu söyler. Görsellerinden hareketle tablo, grafik ve şekilleri yorumlar.
SAB.19. Coğrafi içerikli tablo, grafik şekil ve diyagramı hazırlayabilme	Nesne ve görselleri kullanarak tablo, grafik ve şekil oluşturur. Nesne ve görselleri kullanarak oluşturduğu tablo, grafik ve şekli sunar.

Örnek etkinlikler:

Bitkiler, hayvanlar ve eşyalar: Bitki, hayvan ve eşya resimlerinin karışık olarak bulunduğu kutular gruplara verilir. Kutudaki görsellerin üç gruba ayırmaları istenir. Görsellerden

hareketle tablolar ve grafikler oluşturulur. Benzer bir işlem hava durumu sembolleri ile de gerçekleştirilebilir.

Bugün hava nasıl?: Hava durumunu gösteren semboller (güneş, bulut, yağmur, kar) bir kutu içene koyulur. Her sabah havanın durumu çocuklarla birlikte gözlemlenerek öğretmen tarafından oluşturulan hava durumu tablosu/grafiği üzerine ilgili görsel yapıştırılır. Haftanın son gününde tablo incelenerek hangi hava olayının kaç kez yaşandığı konuşulur, tablo yorumlanır.

Sınıfımızın özellikleri: Sınıfta bulunan öğrenci sayılarını gösteren tablolar incelenir, öğrencilere kız erkek görselleri verilir, kendi sınıf mevcudu tablolarını oluşturmaları sağlanır. Sınıftaki eşyaların renklerine göre sınıflandırma tabloları da oluşturulabilir. Ya da sevilen meyveler, oyunlar vb. konularda çocukların arkadaşlarından veri toplamaları sağlanarak en sevilen meyveler, renkler, oyunlar tabloları oluşturmaları ve oluşturulan tabloları tanıtmaları sağlanabilir.

7. FİNANS BECERİSİ

Finansal okuryazarlık, bireylerin bütçelerini doğru yönetebilme yeterliği olarak tanımlamaktadır (Atkinson ve Messy, 2012). Ekonomi eğitimi içerisinde kanadırılmaya çalışılan finans becerisi ile temelde bireylerin gerçek hayatlarında karşılaştıkları bireysel ya da toplumsal problemler karşısında bağımsız karar vericiler olarak ekonomi bilgilerini etkin, akılcı ve üretken bir şekilde kullanabilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır (Adalar, 2020, s. 313). Finansal beceriye sahip bireylerin yetiştirilmesinin, toplumsal refahı etkileyen temel değişkenlerden bir olması nedeniyle bu becerinin erken yaşlardan itibaren kazandırılması önemli görülmektedir.

Çocuklar okul dışı kaynaklardan alınan bilgiler aracılığıyla kişisel finans hakkında bazı fikir ve bilgiler

edinebilmektedirler ancak bu bilgiler yanlış veya yanıltıcı olabilmektedir. Finansal okuryazarlık eğitimine geç başlanması, yanlış bilgilerin düzeltilmesini, doğruların öğretilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle erken dönemden itibaren finansal okuryazarlık eğitimine başlanmalıdır (Tural Sönmez, 2022, s.572). Çocuklar bebeklikten itibaren medyadan, günlük konuşmalardan, aile ve arkadaş çevresinden para, alış-veriş, meslek gibi kavramlarla tanışmakta finansal kavramları ve anlamlarını fark etmeye başlamaktadırlar. Ailenin gelir düzeyi ve aile üyelerinin tüketim alışkanlıkları çocukların finansal davranışlarının başlangıç aşamasını şekillendirmektedir. Okul öncesi düzeyde Fluch (2007) parayı tanımakla ilgili temel kavramların eğlenceli bir şekilde çocuklara öğretilebileceğini; Schug ve Hagedorn da (2005) para, alış-veriş, takas, yatırım, tasarruf, biriktirme, harcama gibi kavramların iyi tasarlanmış finansal eğitim programları ile erken dönemlerde öğretilebileceğini ifade etmektedirler (Akt.:Tural Sönmez, 2022, s.572). Çocuklar ekonomi ile ilgili kavramları ve işlevlerini iyi öğrenirlerse gelecekte tüketici, üretici ve yatırımcı olarak daha doğru ekonomik kararlar alabileceklerdir (Akhan, 2015, s.167). Aynı zamanda istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çevrede bulunan doğal ve beşeri kaynakları dengeli bir şekilde kullanma konusunda duyarlı davranışlar sergileyebileceklerdir. Okul öncesi dönemde çocuklara finansal yaşama dair gelir, harcama, para, meslek, tasarruf, israf, istek, ihtiyaç vb. temel kavramlar ve bu kavramların günlük yaşamda kullanılmasına dair deneyimler yaşatılması ekonomi okuryazarı bireylerin yetiştirilmesi için önemlidir.

2024 Okul Öncesi Eğitim Programına göre finans becerisi kapsamında “*çocukların gelire erişim yollarını fark etmesi, gelir kaynaklarını sıralaması, gelir ve harcama arasında ilişki kurması ve gelir ile satın alma gücünü ilişkilendirmesi beklenmektedir. Finans becerisini kazandırmaya yönelik meslek*

ile gelir ilişkisine yönelik etkinlikler, aile katılımlarını da içeren meslek tanımları ya da konuk çağırma, alışveriş içerikli geçici merkezlerin oluşturulması ve bu merkezlerde gerçekleştirilecek etkinlikler planlanarak paranın kullanım alanları, ürün fiyatları ve satın alma unsurları hakkında bilgi sahibi olmaları desteklenebilir.” (MEB, 2024, s.58). Beceri kapsamında meslek, gelir, para, istek, ihtiyaç, fiyat gibi kavramlar üzerinde durulacaktır.

Okul öncesi dönemde suyu israf etmeden kullanabilme, gereksiz yanan lambayı söndürme, kalemini, defterini, çantasını temiz ve düzenli kullanma, okuldaki ortak kullanım alanlarına ve eşyalarına zarar vermeme, geri dönüşüm kutularını kullanma, kendisine verilen harçlık/paraları biriktirerek ihtiyacını karşılamak üzere kullanma davranışları kazandırılmaya çalışılarak çocukların finans becerisi temellendirilmiş olacaktır. Okul öncesi dönemde finans becerisi kapsamında istek ve ihtiyaçların karşılanmasında para kullanımı, insanların parayı çalışarak, bir mesleği icra ederek kazandıklarını ve paranın da diğer kaynaklar gibi sınırlı olduğu ve tükenebileceği fark ettirilmeye çalışılır. Meslekleri tanımları ve toplumsal yaşam için her mesleğin değerli olduğunu görmeleri sağlanır. Doğal kaynakların bilinçli kullanımı, tasarruf ve israf kavramları günlük yaşamla ilişkilendirilerek somut kaynak ve yaşantılarla kazandırılmaya çalışılır. Çocukların zamanlarını ya da paralarını nasıl harcayacakları hakkında karar vermelerini isteyen eğitsel oyunlar, dramalar yaparak yaşayarak öğrenmelerine imkan verecektir (Akhan, 2015, s.168).

Programda, finans becerisi kapsamında çocuklara kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıları ve alt öğrenme çıktıları Tablo 6’da sunulmuştur:

Tablo 6. Finans Becerisi Öğrenme Çıktıları ile Alt Öğrenme Çıktıları

Öğrenme Çıktıları	Alt Öğrenme Çıktıları
SAB.22.	Yapılan mesleklerin karşılığında bir gelir elde edildiğini fark eder.
İhtiyaçların	Ailesi ve yakın çevresindeki kişilerin mesleklerini söyler.
karşılabilmesi	Paranın işlevini söyler.
için bir gelire	Ürün ve hizmetlerin bir fiyatı olduğunu fark eder.
ihtiyaç olduğunu	İstek ve ihtiyaç arasındaki farkı ifade eder.
anlayabilme	

Örnek etkinlikler:

Hayalim için biriktiriyorum: Her çocuk ulaşmak istediği basit bir hayalin resmini yapar ve oluşturulan hayal kumbarasına atar. Belirli aralıklarla çocuklara küçük görevler (oyuncakları toplamak, bir arkadaşına yardım etmek, kurallara uymak vb.) verilir ve karşılığında sembolik paralar (karton parçaları, fasulye taneleri) kazanırlar ve kumbaralarına atarlar. Belli bir sayıda sembolik para biriktirdiklerinde hayallerine ulaştıkları ilan edilir, hayaline ilişkin bir sembolik nesne ya da sertifika ile ödüllendirilebilirler ve birlikte kutlama yapılır.

Sınıf pazarı: Çocuklar evden kullanmadıkları, temiz ve sağlam oyuncaklarını, kitaplarını getirirler. Sınıfta küçük bir pazar kurulur. Herkes getirdiği eşyaları sembolik paralar (önceden hazırlanmış renkli kağıtlar) karşılığında satar. Bu tarz etkinliklerde çocuk için "para" kavramı hala soyut olduğu için, somut nesneler (karton parçaları, fasulye taneleri, kuponlar) kullanmak önerilir.

Yardımlaşma kutusu: Sınıfta bir "yardımlaşma kutusu" oluşturulur. Çocuklar istedikleri zaman bu kutuya kullanmadıkları ama başkalarının işine yarayabilecek küçük eşyalar (kalem, silgi, etiket vb.) koymaya yönlendirilir. İhtiyacı olan çocuklar bu kutudan alabilirler. Kutuda biriktirilen malzemeler belirlenen bir okula ihtiyacı olanlara verilmek üzere gönderilebilir.

KAYNAKÇA

- Adalar, H. (2020). Sosyal bilgiler öğretiminde ekonomi ve finansal okuryazarlık. S. Şimşek (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss.311-340) içinde. Anı Yayıncılık.
- Akbaş, Y. ve Cevher, S. (2020). Mekanı algılama becerisi. T. Çelikkaya ve H. Yakar (Ed.). *Konu ve beceri temelli sosyal bilgiler öğretimi-I* içinde (ss.131-157). Nobel Yayıncılık.
- Akhan, N. E. (2015). Sosyal bilgilerde ekonomi konularının öğretimi (4 Baskı). M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 165 180). Pegem Akademi.
- Atkinson, A. ve Messy, F. A. (2012). *Measuring financial literacy: Results of the OECD*. OECD Publishing.
- Çomak, N. (2020). Okul öncesi eğitimin coğrafi temelleri. H. Uzun (Ed.). *Recent Advances in Education and Sport Researches* içinde (ss. 89-102). Gece Kitaplığı.
- Demirci, A. (2006). Coğrafya öğretiminde coğrafi sorgulama becerisinin geliştirilmesi ve kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi* (14), 61-80.
- Erdoğan, T.(2020). *Temassız oyunlar*. TDV Yayın Matbaacılık. <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/38739/0/temassiz-oyunlar-kitabipdf.pdf>
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2017). Hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. B. Tay (Ed.). *Etkinlik örnekleri ile hayat bilgisi öğretimi* içinde (283-319). Pegem Akademi.
- Köşker, N. (2020). Harita okuryazarlığı becerisi ve öğretimi. T. Çelikkaya ve H. Yakar (Ed.). *Konu ve beceri temelli sosyal bilgiler öğretimi-I* içinde (ss.129-166). Nobel Yayıncılık.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2024). Okul öncesi eğitim programı. <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programokuloncesiOnayli.pdf>
- Sönmez, Ö. F., ve Aksoy, B. (2013). Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarında harita becerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171(171), 269-288. <https://doi.org/10.20296/tsad.76247>
- Tuğrul, B. ve Güler Yıldız, T. (2007). Okul öncesi çocuklarına yönelik sosyal çalışma alanında tarih ve coğrafya eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(33), 29-35.
- Tural Sönmez, M. (2022). Erken dönemlerde finansal farkındalığın gelişmesi ve finansal okuryazarlık konularının matematik dersine entegrasi. *Yaşadıkça Eğitim*, 36(2), 569-589.
- Türe, H. (2020). Gözlem becerisi. T. Çelikkaya ve H. Yakar (Ed.). *Konu ve beceri temelli sosyal bilgiler öğretimi-I* içinde (ss.49-80). Nobel Yayıncılık.
- Yalçinkaya, E. ve Sever, R. (2017). Haritalarla sosyal bilgiler öğretimi (2 Baskı). R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu (Ed.). *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi* içinde (ss. 99-120). Pegem Akademi.
- Yaşar, M. C., İnal, G., Uyanık, Ö., Yazıcı, H. (2012). Okul öncesi dönemde coğrafya eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 75-87.
- Zembat, R. Tunçeli, H. İ. ve Akşin Yavuz, E. (2021) *Erken çocuklukta eğitim programları ve uygulamalar* (2. Baskı). Anı yayıncılık.

AKADEMİK PERSPEKTİFTEN
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com